

Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXVII наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 41

СТАТТІ

Одеса – 2021

- К.: “Грамота”, 2007. С. 204 - 205.
5. Мітченко В. С. Майстер-клас. Каліграфія. К.: Грамота, 2012. С. 1 - 47.
6. Образотворче мистецтво. Київ: НСХУ, 2020. С. 72- 73.
7. Таранов Н. Н. Рукописний шрифт. Льв.: Вища школа, 1986. С. 131- 153.

ПОНЯТТЯ КОХАННЯ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Соловейчук О., Бакланова Н. М.

До античних часів таке поняття як кохання мало зовсім інший характер, аніж в сучасному світі. Для наших предків це поняття включало в себе: створення племених союзів, так званих сімей і функцію розмноження. На той момент це був один із основних засобів виживання, адже тільки разом зі своєю сім'єю (племенем) людина була спроможна почувати себе в безпеці і захиститися від хижих звірів, погодніх негод та інших племен, які заради виживання обороняли або розширювали свої території. Також не можна не взяти до уваги, сам процес розмноження. В людській природі цей процес акладений на фізичному та біохімічному рівнях, тому не дивно, що людей тягне до протилежної статі. В ті часи ніхто ще не думає про психологічний аспект цього питання.

Зовсім інша справа це Античність. Саме в цю пору вперше у світовій історії була усвідомлена цінність людської особи і створені умови для її розкриття та вдосконалення. Кожна людина - це цілий світ і одночасно частка цілого. Людина прагне вийти за межі своєї особистості. І знайти бажану цілісність допомагають дружба, любов, які перетворюють наше ставлення до близьких, до навколишнього світу Цією темою в давній Греції захоплювались такі видатні постаті, як Геродот, Лукіан, Аристотель, Сократ тощо, але найбільший внесок в вивченні поняття кохання зробив

Платон. Він вперше поділив кохання на три важливі складові Любов, дружба і ерос(еротика).

Ідея любові як першооснови буття виникла ще за доби досократиків. Адже, загальновідомо, що ці мислителі розвивали свої філософські думки задля того, аби відшукати архе, яке вони вбачали не лише в природному (вода, повітря, вогонь, апейрон), але й у вічному, в Любові.

Першим, хто висловив думку, що все суще існує завдяки любові, був вчитель Піфагора – Ферекид, який наголошує на тому, що завдяки любові (ерос) і було можливо створення світу (космосу). Сам же Піфагор, підтримуючи думку наставника, наголошує, що тільки любов'ю (але як філія - дружба, почуття солідарності) пов'язані небо і земля, тому йменується цей світ упорядкованим (тобто космосом). Також представник елейської школи, Парменід, вважав ерос онтологічним принципом, таким, що з нього все починалось. Натурфілософ Емпедокл наполягає на тому, що світ складається не лише з чотирьох стихій, він ще керується всесвітнім законом — двома силами, Любов'ю та Ворожнечею. «В один час, Любов'ю поєднується все воедино, а з часом, ворожнечею, все несеться врзнобіч. Коли перемагає Любов, то стихії поєднуються, світ стає як єдиний Сфайрос, куля. Але в якийсь момент перемагає Ворожнеча. Елементи роз'єднуються, і виникає множинність речей. Але потім знову з'являється Любов, вона починає все поєднувати у цілісну картину. Проте, наш світ, а якому ми живемо — це той світ, який формується на третьому етапі, він позначений безпосередньо часом керування Любові [1].

Після доби досократиків розмисли про любов як першооснову буття перейшли безпосередньо на рефлексії - що є любов'ю, які її атрибути. Потрібно наголосити на тому, що ідея любові як першооснова буття пройшла червоною ниткою скрізь весь історико-філософський дискурс, навіть до сьогодні. Варто зазначити, що внаслідок антропологічного перевороту в античній філософії, вчиненого Сократом, безперечно роздуми про любов велись вже більше в руслі людського буття. Так, Сократ в платонівському

діалозі «Федр» наголошує, що любов — це особливого роду хвороба. Адже, як при хворобі людина змінює досить свою свідомість, так і в любові. Але якщо під час хвороби людина по-особливому починає думати про свій стан, то в любові людина забуває себе і з'акцентується на предметі любові, тобто на того, кого любить [7]. Саме вчитель Платона вперше в історії філософії робить класифікацію людської любові, яка досить істотно вплинула на історію філософської думки. Так, в діалозі «Евтифрон» він ділить любов на «любов по тілу» і «любов по душі». Давньогрецький філософ зауважує, «що «любов по тілу — швидкоплинна, тоді як любов душевна триває доти, доки ти прагнеш досконалості» [4]. Сократа займало, перш за все, моральне виховання громадян, він намагався на прикладі кожного окремого випадку утворити в людині ясне поняття про істинно моральне.

Платон, продовжуючи роздуми свого вчителя Сократа щодо класифікації любові, наголошує, що існує три види любові: благородна в суворих душах, низька — в грішних душах, середня — в душах посередніх людей. Оскільки душа розумної людини буває трьох розрядів - добра, негідна та середня, звідси й видів любовного потягу - три. Краще за все про розрізнення цих трьох видів любові можна судити через відмінності їх предметів. «Низька любов скерована лише на тіло і владарює в ній почуття задоволення, тому в ній є дещо плотське; предмет благородної любові — чиста душа, в якій цінується її потяг до чеснот, середня любов направлена як на тіло, так і на душу, оскільки її притягує як тіло, так і краса душі» [7]. Можна припустити, що потім цю класифікацію за взірць візьме російський релігійний філософ В. Соловйов, який розрізняв: 1) низьку любов, яка більше дає, аніж отримує; 2) висхідну любов, яка більше отримує, але менше дає; 3) любов, в якій рівномірно розподілено те, що ми даємо і те, що ми отримуємо.

Пізніше неоплатонік Плотін зауважував, що «предмети чуттєвої любові темні та шкідливі, адже це любов лише до того, що ми бачимо. Справжній же

предмет любові знаходиться там, з чим і потрібно поєднатися тому, хто його сприйняв та дійсно володіє їм і не лише охоплює очима» [6].

Потім, можна припустити думку, що голова каппадокійської школи Василій Великий використав цю класифікацію, зазначивши, що «оскільки людина складається з душі та тіла, то будемо любити людей: по душі, повчаючи і наставляючи, і будь-яким чином доводячи до розуміння світу і своєї сутності так і по тілу, допомагаючи їм, коли потребують в необхідному для життя» [2].

Особливість середньовічної любові полягає в тому, що у своєму формуванні вона мала два джерела: 1) Біблія; 2) антична філософія.

Сама Біблія навіть містить визначення що є любов'ю. Так, апостол Павло зазначає, що «любов — це виконання закону». В патристичну епоху особливої уваги приділяється увага чотирьом видам любові-до особи протилежної статі, до ближнього, до ворога, до Бога. Варто підкреслити, що існує відмінність розуміння західної та східної патристики основи людської любові. Так, східна патристика (зокрема, в особі Іоанна Лествічника та Григорія Ніського) зауважує, що основа людської любові полягає в любові до особи протилежної статі, тоді як західна патристика (в особі Августина Аврелія) наголошує на тому, що основою людської любові є виключно любов до Бога.

Найвідоміші представники схоластичної філософії любові є Ріхард Сен-Вікторський, П'єр Абеляр та Бернар Клервосський. Так, зокрема Ріхард Сен-Вікторський у праці «Чотири сходинки полум'яної любові» зазначає «я вражений любов'ю. Любов змушує мене говорити про любов. З радістю я віддаюсь у рабство любові, тому що воно солодке. Надзвичайно втішно говорити про любов. Ось я бачу людей, які були поранені нею, інші ж - зв'язані нею, інші томляться – і все це через любов. Тому є чотири сходинки полум'яної любові: любов ранить, зв'язує, робить людину хворою, висушує її...» [8].

Куртуазна любов — одна із культурно-історичних форм любові, заснована головним чином на стосунках між чоловіком (молодим лицарем) та жінкою (дамою). Куртуазна любов — це середньовічна європейська концепція лицарського благородства і вираження любові і захоплення. Як правило, стосунки куртуазної любові були секретом, таємницею і мали місце тільки серед дворянства. Її також, зазвичай, не було між чоловіком і дружиною.

Куртуазна любов почалася з герцогських і князівських дворів Аквітанії, Провансу, Шампань, Бургундії, герцогства Норман та Королівства Сицилії наприкінці одинадцятого століття. По суті, ця любов була придворним досвідом, що межував між еротичним бажанням і духовним вдосконаленням, що зараз здається надто суперечливим, як «любов, що водночас незаконна і така, що сприяє моральному самовдосконаленню, поєднує в собі пристрасть і дисципліну, принизливе і піднесене, людське і трансцендентне» [5].

Одним з пунктом наукових дискусій щодо куртуазної любові, якою мірою вона була дотичною до сексу та сексуальності. В принципі, куртуазна любов як феномен був і еротичним деякою мірою, а не чисто платонічним коханням, адже трубадури оспівували і говорили про фізичну красу своїх дам і почуття до них і те, що фізичний образ їх викликає в них бажання та потяг. Проте, незрозуміло що поет повинен був робити: жити у вічному бажанні направляти свою енергію на вищі цілі, або бути фізично неперевершеним. Вчені бачили його в обох напрямках. Це чиста любов, яка пов'язує разом серця двох закоханих і у кожного з них власне почуття захоплення. Цей вид любові складається з споглядання розуму і ураженням серця, і він заходить так далеко - поцілунок і обійми та скромний контакт з оголеною коханою, отримуючи остаточно розраду, якщо на те не допускається для тих, хто бажає любити чисто. Це називається змішаною любов'ю, яка отримує свою силу з кожною радістю від спілкування плоттю завершується в заключному акті Венери.

В добу Відродження ідеї любові ґрунтувались на фундаментальному ренесансі античної філософії любові та напрацювань середньовічних мислителів, що сприяло створенню неперевершеного погляду на ідею любові. Відомий російський дослідник І. Нарський зазначає, що в добу Ренесансу «тема любові розквітла в умовах загального інтересу до всього земного і людського, що виходить з-під контролю церкви. Любов «повернула» собі статус життєвої філософської категорії, який вона мала в античності у Емпедокла і Платона і який в добу середньовіччя перебував у релігійно-християнському контексті»[6].

Італійський гуманіст М. Фічіно у трактаті «Тлумачення на «Бенкет» Платона» вказує на три основні види любові, яким властива значна внутрішня розбіжність, любов рівних істот до нерівних, нижчих до вищих і вищих до нижчих.

Інший визначний представник ренесансної філософії Д. Бруно в діалозі «Про героїчний ентузіазм» любов являє собою дещо відмінне від нерационального пориву, прагнення до чогось звіриного та нерозумного; героїчна, палаюча пристрасть, яка надихає людину в його боротьбі до пізнання великих таємниць природи. Любов здатна, на думку Д. Бруно, укріплює людину стосовно зневажливого ставлення до страждань і страху смерті, вона кличе особистість на різноманітні подвиги: «любов — це все, і вона впливає на все, і про неї можна говорити все, їй можна приписувати абсолютно все» [3]. Д. Бруно вбачає в любові все проникаючу та космічну силу, яка робить людину непереможною. Людиною оволіває велике бажання бути частиною божественного.

Новочасна тема любові представлена головним чином завдяки німецькій класичній філософії (І. Кант, Ф. Гегель, Й. Г. Фіхте, Л. Фейєрбах). Відомий російський філософ М. Лосський зазначає, що згідно з кантівською етикою, любов не може бути предметом бажання («волення») тому, що не залежить від нашої волі. Любов дійсно не є вчинком подібним до подачі милостині, який може бути поставлений волею і одразу ж виконаний.

Оскільки любов не залежить від волі людини, то вона (любов) не здатна бути фундаментальним проявом моральності у людини.

В нашій культурі кохання може служити національною легендою чи міфом, яких так не вистачає нинішньому суспільству. Що б там не було, але кохання то почуття, якого завжди бракує, це стан душі, якого прагнеш, мрія, якою живеш вічно. Символом українського кохання завжди була душа, точніше - серце. Тіло ж, на відміну від культур деяких інших народів, ніколи не було ідолом обожнювання. Тому марними будуть намагання віднайти яку-небудь «Венеру українську» в скульптурних формах або серед численних малярських праць.

Виходячи з традиції вживання понять кохання і любов, а також змістовного навантаження, якого вони набувають у поезії, літературі, фольклорі, можна твердити: кохання характеризується поетичним та ірраціональним змістом стосунків, почуттєвістю та романтизмом як невід'ємними рисами. Статеві стосунки ніколи не були домінантою в коханні, хоча завжди мали неповторне і загадкове звучання.

Кохання - це самозречення, це принесення себе в жертву своїм почуттям і пристрастям; любов - взаємопідтримка, прагнення щонайперше допомогти, а вже потім - отримати щось для свого духовного життя, а отже, для себе. Любов характеризує більш сталі стосунки, що, як правило, формалізуються в подружнє життя. Любов не втрачає почуттєвості, хоча вже й не має стану поетичної закоханості. Статеве життя є невід'ємною, але дещо буденною складовою частиною гармонії в стосунках.

Можна придумати нову легенду і мрію про кохання, можна написати симпатичну казку про нього, але в кохання треба повірити і прийняти як своє, зробити часточкою самого себе. Кохання - це таємниця, а любов - це ключ від неї.

Отже ми бачимо, що в усі часи у коханні можна було виділити такі складові:

Ерос – симпатія, потяг, шаленство (наголос «я»), чуттєве кохання, спрямоване на те, аби пережити задоволення, насолоду. Однак, згідно з Платоном, хоча це кохання й проявляється через споглядання тілесної краси, воно має перейти в етап прослави найвищого і божественного буття. В неоплатонізмі ерос є імпульсом, який спонукає душу переступити світ чуттів і розуму.

Філія – дружба, почуття солідарності, має альтруїстичний характер. Це турбота про особу, яку любимо. Ерос звертається до краси, філія до добра, передовсім морального добра. Філія це духовне особове кохання.

Агапе – має щось вийняткове у порівнянні з еросом і філією, це її походження, її надприродна і божественна суть. Кохання направлене на віддання, дарування без розрахунків.

Всі ці складові були тісно пов'язані одна з одною. В культурах усіх народів вони поєднувались в різних пропорціях: в східних культурах переважає ерос, в середньовічній Європі - агапе, а в українській культурі більш вражена філія, тобто і на сьогоднішній час ми можемо сказати, що кохання - це тісне поєднання і взаємодія любові, дружби і сексуальності.

-
1. Боннар А. Греческая цивилизация: в 2 т. Т. 1. Ростов-на-Дону: Фенікс, 1994. С. 168 - 169.
  2. Василій Великий. Гомілії. Львів: Свічадо, 2006. 380 с.
  3. Гусейнов А. А. История этических учений. М.: Гардарики, 2003. С. 562 - 563.
  4. Ксенофонт Афінський. Сократичні твори. М.: Наука, 1987. С. 80.
  5. Лега В. П. История западной философии. Т. 1. Античность, Средневековье. Возрождение. Москва: ПСТГУ, 2009. 905 с.
  6. Человек античности: идеал и реальность: учебное пособие. М.: Просвещение, 1992. 402 с.
  7. Платон. Диалоги. М.: Мысль, 1986. 174 с.
  8. Рихард Сен-Викторский. Четыре ступени пламенной любви. *Антология средневековой мысли*. Т. 1. С. 355 - 360.
http://www.odinblago.ru/neretina_antologia_1/20